

11. A fashodai incidens (1898)

(Részlet Winston S. Churchill: A folyami háború c. könyvéből) (1899)

A Szudán meghódításáért folyó, lord Kitchener vezette brit gyarmati háborúban (1896–1899) egy fiatal hadnagy: „Winston S. Churchill is részt vett. A hadműveletekről és a háború politikai aspektusáról nagy feltűnést keltett könyvet írt, amely még 1899-ben megjelent. Könyve helyenként élesen bírálja az angol kolonializmust és Kitchener magatartását. Az első kiadás előszavában egyben hálóját fejezi ki a szerző az afrikai brit gyarmatosítás egyik legnevesebb irányítójának, Sir C. Rhodesnak, a könyv írásához nyújtott értékes segítségével.

Közöljük a könyv „A fashodai incidens” című, 19. fejezetének rövid részletét.

Tisztázzuk mindenekelőtt Szudán újbóli meghódításának nemzetközi szempontjait. A lényeges kérdéseket illetően megszűntek a viták Anglia és Franciaország között a Felső-Nílus völgyével kapcsolatban, egy Londonban 1899. március 21-én lord Salisbury és M. Cambon által aláírt megegyezés szerint. A nyilatkozat, amely kölcsönösen megszabja a két hatalom hatáskörét, az előző évben kötött Niger-Egyezmény IV. §-ának kiegészítését képezi... Lényege, hogy a Nílus egész csatornarendszerét Anglia és Egyiptom részére biztosítja és kiköti, hogy Franciaország ezen hatalmakkal szemben szabad kezet kap Észak-Afrikának a Nílustól nyugatra fekvő, európaiak által még el nem foglalt egyéb részein. Egy fél világrésznyi terület ilyen elképesztő megosztása két európai ország között aligha válthatja ki a többi ország lelkesedését. Mindazonáltal Németországot megnyugtatta a felső Nílus-vidékkel kapcsolatban előírt „nyitott kapu” politikai ígérete, Olaszország enyhe tiltakozás után követte Németország példáját, Oroszországnak nem voltak érdekei ezen a területen. Franciaország és Anglia megegyeztek, a többiek véleményét pedig nem kérték ki: így azt lehet állítani, hogy az egész világ általában elfogadta a Nyilatkozatot.

Talán még korai lenne, ha megpróbálnánk megállapítani, hogy a szerződést megkötő hatalmak közül melyik van előnyösebb helyzetben. Franciaország egyetlen tollvonással, minden komolyabb katonai erőfeszítés nélkül megszerezte azokat a jogokat, amelyek végeredményben később lehetővé tennék számára hatalmas afrikai területek anektálását. Amit valójában most elnyert, azt mint jogilag elismert „igényelt területet” lehetne jellemez-

ni. Ezt a jövő átváltoztathatja befolyási területté, és a még távolabbi jövő meghozhatja az egész terület teljes meghódítását. Sok nehézséggel kell megküzdeni. A senussiak (1) nagy befolyását meg kell szüntetni. A független Wadai királyságot meg kell hódítani. (2) Sok kisebb ország uralkodója kétségbeesett ellenállást fog kifejteni. Mindent egybevetve, Franciaország számára van elegendő, az elkövetkező időszakban elfoglalható terület Közép-Afrikában. S ha már megbirkózott is ezzel a hosszú ideig tartó feladattal, még mindig nem biztos, hogy az elfoglalt területek túlságosan sokat érnek. Ez a rész magában foglalja a Nagy Szahara sivatagot és hasonló nagykiterjedésű, kevésbé értékes, bozótos, vagy mocsaras területeket. Egyetlen jelentősebb folyó, a Shari szeli át, amely soha nem éri el a tengert, és még a Csád tó is, amelybe a Shari folyó ömlik, valamilyen földalatti nyíláson szivárog el és rohamosan alakul át hatalmas mocsárrá. Nagybritannia és Egyiptom viszont másrészt olyan területeket biztosított magának, amelyek, bár kisebbek, de mégis nagy kiterjedésűek, termékenyebbek és viszonylag könnyebben közelíthetők meg. Ez gyakorlatilag már el van foglalva és a Nílus-nyújtotta viziutat is magában foglalja. Franciaország Afrika térképének jó részét kékkkel fogja jelölni, s így a kontinens térképe a hazafias tekintetnek kellemes látvány lesz; már most megjósolhatjuk azonban, hogy mielőtt még Franciaország fejleszthetné területeit – hogy törekvését befolyássá, a befolyást pedig meghódítássá változtassa – keményebben kell dolgoznia, többet kell fizetnie és tovább kell várnia befektetései megtérülésére, mint a Nílus-völgyének szerényebb tulajdonnal rendelkező gazdáinak. És még amikor már eredménye is lesz munkájának, akkor sem biztos, hogy az túlságosan sokat érő lesz.

- (1) senussi: mohamedán testvéri szövetség főként a jelenlegi Líbia területén, nagy befolyással a szaharai beduin lakosság köreiben.
- (2) Wadai királyság: a 16–19. századbéli a Szahara déli szélein elhelyezkedő harcos, lovasságáról híres állam. Bomlása a gyarmatosítók behatolásának következménye; területe jórészt a mai Csád-Líbia-Szudán határvidékre esett.

(Winston S. Churchill: *The River War*
Thomas Nelson and Sons, London etc. 1899, pp. 400–402.)